

УДК 336.6:336.025

Марина А.С.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, фінансів та економічної безпеки,
Донецький національний технічний університет

Єланська Н.О.,
магістр,
Донецький національний технічний університет

Петренко М.А.,
магістр,
Донецький національний технічний університет

Maryna Anna,
PhD in Economic Sciences
Associate Professor Department of Accounting, Finance and Economic Safety,
Donetsk National Technical University

Elanska Nina,
Student of accounting, finance and economic safety,
Donetsk National Technical University

Petrenko Marina,
Student of accounting, finance and economic safety,
Donetsk National Technical University

ФІНАНСОВА САНАЦІЯ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Марина А.С., Єланська Н.О., Петренко М.А. Фінансова санація в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. У статті досліджено підходи до трактування дефініції «фінансова санація» та визначення її місця в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки сучасних підприємств. Встановлено необхідність першочергового застосування інструментів фінансового оздоровлення у разі діагностування високої ймовірності настання банкрутства суб'єкта господарювання. У роботі наведено оцінку фінансового стану вітчизняного промислового підприємства на визначення ймовірності його банкрутства відповідно до наявних сучасних підходів. Відповідно до особливостей функціонування підприємства, до

плану фінансової санації доречно додавати заходи щодо підвищення рівня його фінансової захищеності від внутрішніх та зовнішніх чинників дестабілізаційного спрямування. Встановлено, що своєчасне виявлення загроз фінансовій безпеці підприємства сприяє підвищенню рівня його фінансової стійкості, захищеності фінансових інтересів і формуванню потенціалу розвитку.

Ключові слова: фінансова безпека, фінансова санація, банкрутство, фінансове оздоровлення, ймовірність настання банкрутства.

Марина А.С., Еланская Н.А., Петренко М.А. Финансовая санация в системе обеспечения финансово-экономической безопасности предприятия. В работе исследованы подходы к трактовке дефиниции «финансовая санация» и определению ее места в системе обеспечения финансово-экономической безопасности современных предприятий. Установлена необходимость первоочередного применения инструментов финансового оздоровления в случаях диагностики высокой вероятности наступления банкротства предприятия. В работе представлена оценка финансового состояния отечественного производственного предприятия, вероятности его банкротства в соответствии с современными подходами. В соответствии с особенностями функционирования предприятия, в план финансовой санации уместно добавлять мероприятия по повышению уровня его финансовой защищенности от внутренних и внешних факторов дестабилизационного направления. Определено, что своевременное выявление угроз финансовой безопасности поможет повысить уровень его финансовой устойчивости, защищенности финансовых интересов и формирования потенциала развития.

Ключевые слова: финансовая безопасность, финансовая санация, банкротство, финансовое оздоровление, вероятность наступления банкротства.

Maryna Anna, Elanska Nina, Petrenko Marina. Financial sanitation in the system of ensuring the financial and economic safety of the enterprise. Most enterprises in Ukraine are in a precarious financial position, which does not allow them to occupy a certain place in the market and achieve their goals. This situation indicates the need for rehabilitation "painful" business entities. The work investigated the approaches to the interpretation of the concept of "financial sanitation" and the determination at the place in the system of ensuring the financial and economic security of modern enterprises in Ukraine. To diagnose crisis situations and to warn about the bankruptcy of an enterprise is the main point in the system of financial and economic security. It is done with the help of methods of financial recovery (sanitation). A slight attention to the issues of ensuring financial security can lead to large losses, a low level of product sales, a market niche deprivation, excess of borrowed capital over its own, formation of dependence on external financial sources. The work has established the need for priority use of financial recovery tools in cases to diagnose a high probability of bankruptcy at an enterprise. Therefore, the mechanism of financial recovery, which based on a complete change in the management system and organizational structure in the system of ensuring the financial and economic security of an enterprise, requires comprehensive and continuous research. The article presents an assessment of the financial condition at a manufacturing enterprise and the probability of bankruptcy in accordance with modern approaches. At an early stage, modern approaches indicate the need to identify the causes of financial deterioration in an enterprise. The financial rehabilitation was carried out on the research basis of the essence mechanism of financial rehabilitation on the materials of the industrial enterprise LLC «Minova Ukraine». Measures to increase the level of financial security from internal and external factors that destabilize areas should be added to the financial restructuring plan. Timely detection of threats to financial security will help improve financial stability, protect financial interests and develop developmental potential.

Key words: financial security, financial sanitation, bankruptcy, financial recovery, probability of bankruptcy.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нині в Україні багато підприємств знаходяться в нестабільному фінансовому стані, що приводить до збитковості або банкрутства суб'єкта господарювання. Захист підприємства як від зовнішніх, так і від внутрішніх загроз, підвищення рівня його фінансово-економічної безпеки як основи нейтралізації розвитку кризових явищ є завданнями першочергового значення. Чисельність факторів ризику щодо виникнення кризових ситуацій зумовлює необхідність розроблення й реалізації низки заходів попереджувального характеру для усіх сфер діяльності підприємства. Наявність певних «комплексів реагування» дає змогу швидко та ефективно реагувати на кризові ситуації, забезпечити стабільне функціонування суб'єкта господарювання та у разі необхідності здійснити фінансове оздоровлення підприємства. Запобігання виникненню кризових ситуацій реалізується за допомогою постійного моніторингу та своєчасної діагностики фінансового стану, виявлення ознак погіршення фінансових показників

в майбутньому. Таким чином, місце механізму фінансового оздоровлення, який базується на повній зміні системи управління та організаційної структури в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, потребує всебічного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань фінансового оздоровлення збанкрутілого підприємства присвячено чимало праць вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, в роботах І.А. Бланка, М.І. Титова, С. Бріггема, Н.Е. Брюховецької, О.О. Терещенка та інших розглядається поняття «фінансова санація» у межах підприємства, передумови виникнення банкрутства суб'єктів господарювання, проаналізовані заходи фінансового оздоровлення підприємства та можливості їх використання у певних ситуаціях. Незважаючи на кількість досліджень щодо управління фінансовою санацією, досі не до кінця визначено місце фінансового оздоровлення (санації) в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Формування завдання дослідження. Метою роботи є визначення місця фінансової санації в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства на основі дослідження сутності механізму фінансового оздоровлення.

Виклад основного матеріалу. Розвиток ринкових конкурентних відносин зумовив загострення уваги вчених-економістів на проблемних питаннях регулювання банкрутства як невід’ємного елемента функціонування підприємства в умовах ринкової економіки. Проте не менш проблемним, особливо в контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки, є питання фінансового оздоровлення та санації підприємств.

Нині питання фінансового оздоровлення або санації є край актуальними, зважаючи на наявність низки факторів, які зумовлюють зростання кількості збиткових підприємств в Україні (рис. 1).

Увага до проблем банкрутства суб’єктів господарювання в Україні зумовлена також умовами економічної та політичної невизначеності. Зростання кількості факторів, що є причиною розвитку кризових явищ, погіршення показників фінансово-господарської діяльності, платоспроможності й навіть ліквідації, визначають необхідність дослідження місця фінансової санації в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Термін «санація» походить від латинського «*sanare*» і перекладається як «оздоровлення або одужання». Економічний словник надає таке трактування поняття «санація»: «це система заходів, що здійснюються для запобігання банкрутствам промислових, торгових, банківських монополій» [2].

Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [3] визначено, що санація – «система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського стану боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника».

У Законі України «Про страхування» [4] надано визначення поняттю «примусова санація», відповідно до якого вона передбачає проведення комплексної перевірки фінансово-господарської діяльності страховика-

резидента, в тому числі обов’язкової аудиторської перевірки; визначення Уповноваженим органом управляючої особи, без згоди якої не може здійснюватися фінансове, господарське і кадрове управління страховиком-резидентом; встановлення заборони на вільне користування майном страховика-резидента та прийняття страхових зобов’язань без дозволу Уповноваженого органу».

І.А. Бланк надає таке трактування: «санація – це заходи щодо фінансового оздоровлення підприємства з допомогою сторонніх юридичних чи фізичних осіб, спрямовані на попередження оголошення підприємства-боржника банкрутом і його ліквідації» [5].

За визначенням М.І. Титова «санація – це оздоровлення неспроможного боржника, надання йому фінансової допомоги з боку власника майна, кредиторів та інших юридичних і фізичних осіб, спрямованих на підтримку діяльності боржника і запобігання його банкрутству» [6, с. 340]. Здійснення санаційних заходів вимагає від підприємства залучення та використання фінансових ресурсів, які забезпечать фінансування процедур оздоровлення підприємства у потрібних обсягах та будуть відображені у плані санації. Для цього насамперед необхідно визначитися з формами та порядком фінансування (внутрішнє чи зовнішнє фінансування), методами оптимізації розміру і структури ресурсів [7, с. 352].

Узагальнюючи чисельні дослідження питань забезпечення фінансово-економічної безпеки, її сутності, завдань та функцій, можна констатувати її багатоаспектність та вплив на всі сфери функціонування суб’єкта господарювання. Фінансова безпека являє собою і спроможність підприємства до самостійного розроблення та провадження економічної стратегії в умовах невизначеності, і стан захищеності фінансових інтересів від наявних та потенційних загроз, і систему внутрішніх характеристик щодо ефективного використання наявних ресурсів за кожним напрямом діяльності тощо. Таким чином, фінансова санація в системі забезпечення економічної безпеки є частиною функціонального складника підвищення фінансової стійкості суб’єкта господарювання (рис. 2).

Дослідження доцільності фінансового оздоровлення в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки здійснено за даними фінансової звітності ТОВ «Мінова Україна», яке займається виробництвом та реалізацією цементних сумішей. Порівняльний ана-

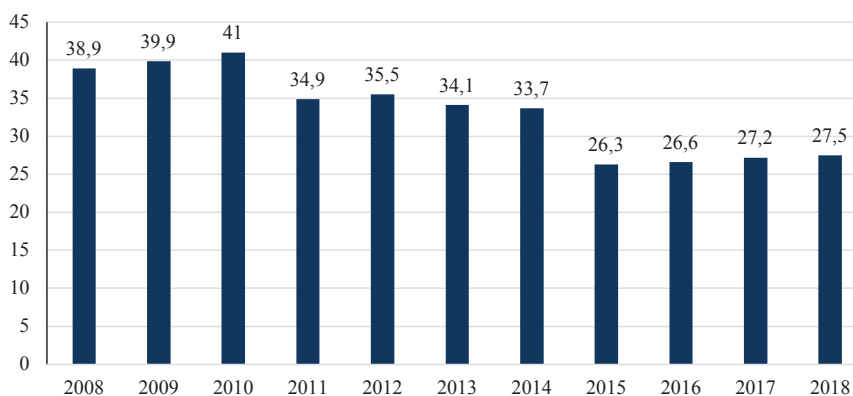

Рис. 1. Питома вага збиткових підприємств в економіці України у 2008–2018 роках, %

Джерело: побудовано авторами за даними [1] (без врахування території проведення Операції об’єднаних сил)

літичний баланс підприємства за 2017-2018 рр. наведено в табл. 1.

В аналізованому періоді спостерігається зменшення основних статей активу (необоротні активи, запаси, грошові кошти), зростання поточних зобов'язань на фоні скорочення власного капіталу. Відповідно до Форми 2 «Звіт про фінансові результати», підприємство є збитковим протягом двох останніх років. Негативний фінансовий результат у формі збитку негативно впливає на рівень фінансової безпеки та спроможність підприємства до розвитку.

Дієвим механізмом виведення підприємства зі стадії збитковості, покращення його фінансового становища, формування конкурентоспроможності на вітчизняному ринку будівельних матеріалів є фінансова санація. Розроблення плану заходів із фінансового оздоровлення ґрунтується на комплексному аналізі техніко-економічних та фінансових показників. У табл. 2 наведено коефіцієнтний аналіз фінансового стану ТОВ «Мінова Україна» за напрямками: показники структури капіталу, рентабельності, фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності. Ці ж показники за різними методиками станов-

Рис. 2 Функціональні складники фінансово-економічної безпеки підприємства

лять основу для обчислення рівня фінансово-економічної безпеки підприємства.

Більшість фінансових коефіцієнтів мають від'ємні значення та суттєво погіршуються в аналізованому періоді. Борги підприємства зросли майже вдвічі, рентабельність реалізованої продукції, а також власного капіталу значно впала. Отримані значення свідчать як про вкрай низький рівень фінансової безпеки, так і про

Таблиця 1

Порівняльний аналітичний баланс ТОВ «Мінова Україна» у 2017-2018 рр., тис. грн.

Статті балансу	2017	% до балансу	2018	% до балансу	Темп зростання, %
1. Необоротні активи	22661,2	46,00	21771,1	48,32	96,07
2. Запаси і витрати	7813,8	15,86	6295,8	13,98	80,57
3. Грошові кошти, розрахунки та інші активи	18783,9	38,14	16981,0	37,70	90,40
4. Власний капітал	-26133,8	-53,05	-45453,8	-100,90	-173,93
5. Поточні зобов'язання	75392,7	153,05	90501,7	200,90	120,04
Баланс	49258,9	100	45047,9	100	91,45

Джерело: складено за даними фінансової звітності ТОВ «Мінова Україна»

Таблиця 2

Коефіцієнтний аналіз ТОВ «Мінова Україна»

№ п/п	Показник	2017	2018	T _{рості} , %
Показники структури капіталу, формування оборотних коштів та ліквідності				
1	Коефіцієнт фінансової автономії	- 0,53	- 1,01	190,57
2	Коефіцієнт фінансового ризику	-2,83	-1,97	69,61
3	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	1,87	1,48	79,14
4	Коефіцієнт покриття (коефіцієнт ліквідності)	0,35	0,26	73,48
5	Коефіцієнт платоспроможності	-0,35	-0,50	143,50
Показники рентабельності				
1	Рентабельність власного капіталу	0,52	0,42	80,77
2	Валова рентабельність реалізованої продукції	0,23	0,23	100
3	Операційна рентабельність реалізованої продукції	0,72	-1,45	-201,40
4	Чиста рентабельність реалізованої продукції	-0,68	-1,69	248,50
Показники фінансової стійкості				
1	Коефіцієнт фінансової залежності	-1,88	-0,99	52,655
2	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	1,53	2,01	131,31

Джерело: обчислено за даними фінансової звітності ТОВ «Мінова Україна»

необхідність кардинальних змін у системі управління активами підприємства в напрямі зменшення залежності від кредиторів та підвищення рентабельності продукції.

Доцільним є також аналіз ймовірності настання банкрутства за факторною моделлю Дюпон (R_{OE}), використовуючи показники чистої рентабельності ($R_{ч}$), валової рентабельності ($R_{в}$) та коефіцієнта фінансової залежності ($K_{фз}$):

$$R_{OE} = R_{ч} \times R_{в} \times K_{фз} \quad (1)$$

Отримані результати – $R_{OE}^{2017} = 0,46$ та $R_{OE}^{2018} = 2,10$ свідчать про критичний стан підприємства, який незабаром може привести до банкрутства. ТОВ «Мінова Україна» є вкрай уразливим до дії дестабілізуючих факторів зовнішнього та внутрішнього середовища внаслідок досить низького рівня захищеності фінансово-господарської діяльності. Неєфективність використання активів, сформованих як за рахунок власних, так і за рахунок позикових коштів, проявляється в зменшенні показників рентабельності, оборотності активів, зміні їх складу.

Альтернативну оцінку ймовірності банкрутства ТОВ «Мінова Україна» здійснено за 5-факторною моделлю Альтмана, в якій факторами є окремі показники фінансового стану підприємства:

$$Z = 1,2A + 1,4B + 3,3C + 0,6D + 1,0E \quad (2)$$

Відповідно до табл. 3 визначається ймовірність настання банкрутства на основі отриманого значення узагальнюючого показника Z.

Таблиця 3

Значення інтегрального показника рівня загрози банкрутства

Значення показника	Ймовірність банкрутства
До 1,8	Дуже висока
1,81–2,70	Висока
2,71–2,99	Можлива
3,00 і більше	Дуже низька

Обчислені значення узагальнюючого інтегрального показника рівня загрози банкрутства $Z^{2017} = 1,7$ та $Z^{2018} = 0,86$ свідчать про необхідність термінового вживання заходів фінансової санації для покращення фінансової стабільності підприємства та виходу зі стану дуже високої ймовірності банкрутства.

Отримані результати діагностики банкрутства та необхідності провадження санаційних заходів свідчать про досить низький рівень фінансової безпеки, за якого підприємство є вкрай вразливим до негативних проявів факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

План фінансової санації (інструмент підвищення рівня фінансової безпеки) повинен містити різноспрямовані заходи оздоровчого характеру, синергетичний ефект від реалізації яких забезпечить вихід ТОВ «Мінова Україна» із кризового стану.

Першим напрямом фінансового оздоровлення є зменшення адміністративних витрат та недопущення виникнення додаткових фінансових витрат, пов'язаних з обслуговуванням кредиторської заборгованості (штрафи, неустойки тощо); скорочення витрат на збут шляхом їх часткового перенесення на покупців.

Наступним кроком є забезпечення позитивної динаміки фінансових показників підприємства. Періодичне обчислення коефіцієнтів фінансової стійкості, платоспроможності, ліквідності та рентабельності, виявлення резервів їх підвищення, розроблення графіку покращення фінансових показників для виходу з кризового стану. Покращенню фінансових показників сприятиме зменшення собівартості продукції. Ефективний аналіз постачальників сировини сприятиме здійсненню закупівель за найбільш вигідними для підприємства умовами. Скорочення витрат можна забезпечити зростанням обсягів виробництва з 600 т до 1000 т на місяць.

Підвищення рівня фінансової безпеки дасть змогу ТОВ «Мінова Україна» здійснювати роботу в напрямі залучення додаткових джерел фінансування та розширення діяльності.

Висновки. Істотною проблемою функціонування значної кількості вітчизняних підприємств є пошук шляхів забезпечення достатнього рівня фінансової безпеки, який відповідно до наявних результатів діяльності забезпечував би стабільність та невразливість важливих для підприємства сфер і визначав напрями підвищення конкурентоспроможності на вітчизняному або міжнародному ринках. Зважаючи на чисельність збиткових суб'єктів господарювання, важливе місце в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки є діагностика кризових явищ та попередження банкрутства суб'єкта господарювання методами фінансового оздоровлення (санації). Незначна увага до питань забезпечення фінансової безпеки може привести до отримання великих збитків, низького рівня реалізації продукції, втрати ринкової ніші, перевищення позикового капіталу над власним, формування залежності від зовнішніх джерел фінансування. Вчасне виявлення порушень у діяльності підприємства та використання методів фінансової санації сприяє попередженню банкрутства підприємства, підвищенню рівня його фінансової стійкості, захищеності фінансових інтересів та формуванню потенціалу розвитку.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (звернення 14.03.2019 р.).
2. Економічний словник. URL: <https://subject.com.ua/economic/safety/index.html> (звернення 14.03.2019 р.).
3. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом. Закон України від 14.05.1992 № 2343-ХІІ зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12/ed19920514> (звернення 14.03.2019 р.).
4. Про страхування. Закон України від 07.03.1996 №85/96-ВР зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80> (звернення 14.03.2019 р.).
5. Бланк І.А. Финансовый менеджмент. Киев, 2007. 451 с. URL: <https://studfiles.net/preview/5674338/page:3>.
6. Лісничук О.А. Основні складові механізму санації підприємств України. *Бізнес Інформ*. 2013. №4. С. 339-345.
7. Боронос В.Г., Плікус І.Й. Управління фінансовою санацією підприємств: підручник. Суми, 2014. 457 с.
8. Папехін Р.С. Фактори фінансової стійкості і безпеки підприємств. Автореф. дис. канд. екон. наук: Волгоград, 2015. 16 с.